भाग ६

नेपाल सरकार

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

संघीय संसदका दुवै सदनबाट (राष्ट्रिय सभाबाट मिति २०७६।१०।०५ मा र प्रतिनिधि सभाबाट मिति २०७६।११।२९ मा) परिमार्जन बिना अनुमोदन भएको Protocol to Prevent, Suppress And Punish Trafficking In Persons, Especially Women And Children, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime को प्रमाणिक नेपाली तथा अङ्ग्रेजी प्रति नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा १२ को प्रयोजनको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि अन्तर्गत मानव बेचविखन, खास गरी महिला र बालबालिकाको बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम, दमन तथा सजाय गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएको पूरक आलेख

संयुक्त राष्ट्र संघ

सन् २०००

बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि अन्तर्गत मानव बेचविखन, खास गरी महिला र बालबालिकाको बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम, दमन तथा सजाय गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था भएको पूरक आलेख

प्रस्तावना

यस आलेखका राज्य पक्षहरु,

मानव बेचविखन र खास गरी महिला तथा बालबालिकाको बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम तथा दमनको कार्य प्रभावकारी बनाउनका लागि उत्पत्ति, पारवहन र गन्तव्यका देशहरुमा एक व्यापक अन्तर्राष्ट्रिय दृष्टिकोण (एप्रोच) आवश्यक हुने र त्यस्तो दृष्टिकोणले बेचविखन तथा ओसारपसार रोक्न, बेचविखनकर्ता र ओसारपसारकर्तालाई सजाय दिन र मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित भएका व्यक्तिहरुको अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा मान्यताप्राप्त मानव अधिकारको संरक्षण लगायत त्यस्ता पीडितको संरक्षण गर्न आवश्यक रहेको घोषणा गर्दै,

व्यक्तिको शोषण र खासगरी महिला तथा बालबालिकाको शोषणलाई प्रतिरोध गर्ने नियम र व्यावहारिक उपायहरु भएका थुप्रै अन्तर्राष्ट्रिय लिखतहरु विद्यमान भए तापनि मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका सम्पूर्ण पक्षहरुलाई संवोधन गर्ने विश्वव्यापी लिखत नभएको तथ्यलाई ध्यानमा राख्दै,

त्यस्तो लिखतको अभावमा बेचबिखन र ओसारपसारबाट जोखिममा रहेका व्यक्तिहरुको पर्याप्त संरक्षण हुन नसक्ने कुरामा सचेत हुँदै,

बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्ध एक व्यापक अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको विस्तृतिकरण गर्न, अन्य कुराको अतिरिक्त, महिला तथा

बालबालिकाको बेचविखन तथा ओसारपसारलाई संवोधन गर्न एक अन्तर्राष्ट्रिय लिखतको विस्तृतिकरणको छलफल गर्ने प्रयोजनका लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय महासभाले सदस्य संख्या नतोकेको(ओपन इण्डेड) एक अन्तर-सरकारी तदर्थ समिति स्थापना गर्ने निर्णय गरी सन् १९९८ को डिसेम्बर ९ (तदनुसार सम्वत २०५५ साल मंसीर २३ गते) का दिन संयुक्त राष्ट्र संघीय महासभाबाट पारित प्रस्ताव ५३/१११ को स्मरण गर्दै,

बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धिलाई मानव बेचविखन र खासगरी महिला तथा बालबालिकाको बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम, दमन तथा सजायका सम्बन्धमा व्यवस्था भएको एक अन्तर्राष्ट्रिय लिखतलाई पूर्णता दिइनु त्यस्तो कसुरको रोकथाम तथा प्रतिरोध गर्न उपयोगी हुने कुरामा विस्वत हुँदै, देहाय बमोजिम गर्न सहमत भएका छन् :

१. सामान्य प्रावधानहरु

धारा १

बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिसँगको सम्बन्ध

१. यो आलेख बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धिको पूरकको रुपमा रहनेछ । यो आलेखलाई महासन्धिसँगै व्याख्या गरिनेछ ।

२. यस आलेखमा अन्यथा व्यवस्था भए बाहेक महासन्धिका व्यवस्थाहरु आवश्यक हेरफेर सहित यस आलेखको सम्बन्धमा पनि लागू हुने छन् ।

३. यस आलेखको धारा ५ बमोजिम कायम गरिएका कसुरहरु महासन्धि बमोजिम नै कायम गरिएका कसूर सरह मानिने छन् ।

धारा २

उद्देश्य

यस आलेखका उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

(क) महिला तथा बालबालिका माथि विशेष ध्यान दिँदै मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम गर्ने तथा त्यसको प्रतिरोध गर्ने,

(ख) बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित भएकाहरुको मानवअधिकारको सम्मान, र संरक्षण गर्ने साथै सहायता प्रदान गर्ने, र

(ग) उपर्युक्त उद्देश्यहरु पूरा गर्नका लागि राज्य पक्षहरु बीच सहयोग प्रवर्द्धन गर्ने ।

धारा ३
शब्दावलीहरुको प्रयोग

यस आलेखको प्रयोजनका लागि :

(क) "मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार" भन्नाले धम्की वा बल प्रयोग वा अन्य प्रकारको करकाप, अपहरण, धोका, अख्तियारको दुरुपयोग वा नाजुक अवस्थामा रहेको स्थिति वा भुक्तानी वा लाभको लेनदेनको माध्यमबाट यौन शोषणको प्रयोजनको लागि अर्को व्यक्ति उपर नियन्त्रण राख्ने व्यक्तिको सहमति हासिल गर्न व्यक्तिहरुको भर्ति, ओसारपसार, स्थानान्तरण, आश्रय दिने वा प्राप्त गर्ने काम सम्झनुपर्छ ।

"शोषण" भन्नाले न्युनतम रुपमा अरुको वेश्यावृत्तिको शोषण वा अन्य स्वरुपका यौन शोषण, जवर्जस्ती श्रम वा सेवामा लगाउने काम, दासता वा दासता सरहका अभ्यास, बाँधा बनाउने वा मानव अंग झिक्ने काम समेतलाई जनाउँछ ।

(ख) यस धाराको खण्ड (क) मा उल्लिखित कुनै माध्यमको उपयोग भएको अवस्थामा खण्ड (क) मा उल्लिखित नियोजित शोषणका लागि मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडितले दिएको सहमति असान्दर्भिक हुनेछ ।

(ग) खण्ड (क) मा उल्लिखित कुनै माध्यमको उपयोग विना भएको भए तापनि शोषण्को प्रयोजनका लागि कुनै बालबालिकाको भर्ति, ओसारपसार, स्थानान्तरण, आश्रय दिने वा प्राप्त गर्ने काम माध्यम "मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार" मानिने छ ।

(घ) "बालबालिका" भन्नाले अठार बर्ष उमेर नपुगेको कुनै व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

धारा ४
लागू हुने क्षेत्र

यस आलेखमा अन्यथा उल्लेख भएकोमा बाहेक यस आलेखको धारा ५ बमोजिम कायम भएका बहुराष्ट्रिय प्रकृतिका तथा संगठित अपराधिक समूहको संलग्नता भएका कसुरको रोकथाम, अनुसन्धान र अभियोजन तथा त्यस्ता कसुरहरुबाट पीडितहरुको संरक्षणका सम्बन्धमा यो आलेख लागू हुनेछ ।

धारा ५
अपराधिकरण

१. प्रत्येक राज्य पक्षले यस आलेखको धारा ३ मा उल्लिखित कार्य मनसायपूर्वक गरेको अवस्थामा फौजदारी कसुरको रुपमा स्थापित गर्न आवश्यक हुन सक्ने विधायिको र अन्य उपाहरु अवलम्बन गर्नेछ ।

२. प्रत्येक राज्य पक्षले देहायका कामलाई फौजदारी कसुरको रुपमा कायम गर्न आवश्यक हुन सक्ने कानूनी र अन्य उपायहरु समेत अवलम्बन गर्ने पर्नेछ ।

(क) आफ्नो कानून प्रणालीको आधारभूत अवधारणाको अधीनमा रही यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम स्थापित कसुर गर्ने उद्योग गरेको,

(ख) यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम कायम भएका कसुरमा मतियार भई सहयोग गरेको,

(ग) यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम कायम भएका कसुर गर्न अन्य व्यक्तिलाई संगठित गरेको वा निर्देशन दिएको ।

२. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितको संरक्षण

धारा ६
मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितलाई प्रदान गरिने सहायता तथा तिनीहरुको संरक्षण

१. प्रत्येक राज्य पक्षले आफ्नो आन्तरिक कानून बमोजिम उपयुक्त भएको अवस्थामा र सम्भव भएसम्म अन्य कुराको अतिरिक्त मानव बेचविखन तथा ओसारपसारसंग सम्बन्धित कानूनी कारबाईहरु गोप्य

बनाई त्यस्तो बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुको गोपनियता र परिचयको संरक्षण गर्नेछ ।

२. प्रत्येक राज्य पक्षले आफ्नो कानूनी वा प्रशासनिक प्रणालीमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुलाई संरक्षण प्रदान गर्ने र उपयुक्त भएको अवस्थामा देहायका कुराहरु प्रदान गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्नेछ :-

(क) सम्बद्ध अदालती तथा प्रशासकीय कारबाईहरुको जानकारी,

(ख) प्रतिरक्षाको अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी निजहरुको विचार र सरोकारलाई कसुरदार विरुद्धको फौजदारी कारबाईको उपयुक्त चरणमा प्रस्तुत गराउन र विचार गर्न समर्थ बनाउने सहायता ।

३. प्रत्येक राज्य पक्षले उपयुक्त भएको अवस्थामा गैरसरकारी संस्था, अन्य सम्बद्ध संस्था र नागरिक समाजका विभिन्न पक्षहरुसँगको सहयोगमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुका लागि भौतिक, मनोवैज्ञानिक तथा सामाजिक पुनर्स्थापना प्रदान गर्ने उपायहरु कार्यान्वयन गर्न र खासगरी देहायका व्यवस्थाहरु गर्न विचार गर्ने छन् :

(क) आवासको उपयुक्त व्यवस्था मिलाउने,

(ख) परामर्श सेवा र खासगरी मानव बेचबिखन र ओसारपसारका पीडितले बुझ्न सक्ने भाषामा निजहरुको कानूनी अधिकार सम्बन्धी जानकारी गराउने,

(ग) चिकित्सकीय, मनोवैज्ञानिक तथा भौतिक सहायता उपलब्ध गराउने, र

(घ) रोजगारी, शिक्षा र तालीमका अवसरहरु प्रदान गर्ने ।

४. प्रत्येक राज्य पक्षले यस धाराको प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्दा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुको उमेर, लिंग र विशेष आवश्यकता र खासगरी बालबालिकाहरुका उपयुक्त आवास, शिक्षा र हेरचाह लगायतका आवश्यकतालाई ध्यान दिनेछन् ।

५. प्रत्येक राज्य पक्षहरु मानव बेचविखन तथा ओसारपसारका पीडित आफ्नो भू-भागभित्र रहँदा निजहरुलाई भौतिक सुरक्षा प्रदान गर्न प्रयत्नशील रहने छन् ।

६. प्रत्येक राज्य पक्षले आफ्नो आन्तरिक कानूनी प्रणालीमा मानव बेचविखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुलाई निजहरुले भोगेको क्षति वापत क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्ने सम्भावना रहने कुरा सुनिश्चित गर्नेछ ।

धारा ७

आतिथ्यता प्रदान गर्ने देशमा मानव बेचविखन तथा ओसारपसारका पीडितको हैसियत

१. प्रत्येक राज्य पक्षले यस आलेखको धारा ६ बमोजिम अपनाइएका उपायहरुका अतिरिक्त मानव बेचविखन तथा ओसारपसारका पीडितहरुलाई आफ्नो इलाकामा उपयुक्त अवस्थामा स्थायी वा अस्थायी रुपमा रहने अनुमति दिने व्यवस्था भएको कानूनी वा अन्य उपयुक्त उपायहरु अपनाउने कुराको विचार गर्नेछ ।

२. यस धाराको प्रकरण १ मा उल्लिखित प्रावधान कार्यान्वयन गर्दा प्रत्येक राज्य पक्षले मानवीय तथा सहानुभूतिपूर्ण व्यवहार गर्ने कुरालाई ध्यानमा राख्ने छन् ।

धारा ८

मानव बेचविखन र ओसारपसारका पीडितलाई फिर्ता पठाउने

१. मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित व्यक्ति आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्य पक्षका इलाकामा प्रवेश गर्दाका बखत जुन राज्यको नागरिक रहेको थियो वा जहाँ त्यस्तो व्यक्तिको स्थायी बसोबासको अधिकार रहेको थियो, त्यस्तो राज्य पक्षले त्यस्तो व्यक्तिको सुरक्षामा उचित ध्यान दिई त्यस्तो व्यक्तिलाई अनुचित वा अनावश्यक विलम्ब विना फिर्ता ल्याउन सहजीकरण गर्ने र स्वीकार गर्नेछ ।

२. जुनबेला कुनै राज्य पक्षले मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित व्यक्तिलाई त्यस्तो व्यक्तिको नागरिकता रहेको वा आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्यमा प्रवेश गर्दाको बखत निजको स्थायी बसोबास भएको राज्य पक्षमा फिर्ता पठाउँछ, त्यसरी फिर्ता पठाउने कामले त्यस्तो व्यक्तिको सुरक्षा तथा मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट

त्यस्तो व्यक्ति पीडित रहेको तथ्यसँग सम्बन्धित कुनै पनि कानूनी कारबाईको हैसियत उपर उचित ध्यान दिनेछ र त्यस्तो काम स्वेच्छापूर्वक हुनु पर्नेछ ।

३. आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्य पक्षको अनुरोधमा, अनुरोध गरिएको राज्य पक्षले मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित भएको व्यक्ति आफ्नो नागरिक भए वा नभएको वा आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्यमा प्रवेश गर्दाका बखत निजको स्थायी बसोबासको अधिकार भए वा नभएको विवरण अनुचित वा अनावश्यक विलम्वविना यकिन गर्नेछ ।

४. ठीक ढंगबाट यात्रा अनुमतिपत्र नभएको मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित व्यक्तिलाई फिर्ता गर्न सहज गर्नका लागि त्यस्तो व्यक्ति नागरिक रहेको वा आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्य पक्षको इलाकामा प्रवेश गर्दाका बखत निजको स्थायी बसोबासको अधिकार भएको पक्ष राज्यले त्यसरी आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्य पक्षको अनुरोधमा त्यस्तो राज्यको इलाकामा यात्रा गर्ने र पुन : प्रवेश गर्ने व्यक्तिलाई समर्थ तुलाउन आवश्यक भए बमोजिमका यात्रा अनुमतिपत्र वा अन्य आवश्यक अख्तियारी जारी गर्न मञ्जुर गर्नेछ ।

५. आतिथ्यता प्रदान गर्ने राज्य पक्षको कुनै आन्तरिक कानून बमोजिम मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित व्यक्तिलाई प्रदान गरिएका कुनै पनि अधिकारलाई यस धारामा लेखिएका कुनै पनि कुराले प्रतिकूल असर पार्ने छैन ।

६. मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडितको फिर्ता गर्ने कामलाई पूर्ण वा आंशिक रुपमा नियमन गर्ने प्रचलित द्विपक्षिय वा बहुपक्षीय सम्झौता वा बन्दोबस्तबाट व्यवस्था भएको कुनै पनि कुरालाई यस धारामा लेखिएको कुनै कुराले प्रतिकूल असर पार्ने छैन ।

३. निवारण, सहयोग तथा अन्य उपायहरु

धारा ९

मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको निवारण

१. राज्य पक्षहरुले देहायको काम गर्न व्यापक नीति, कार्यक्रम तथा अन्य उपायहरुको व्यवस्था गर्नेछन् :-

(क) मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको निवारण तथा प्रतिरोध गर्न,

(ख) मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित र खास गरी महिला तथा बालबालिकालाई पुनः पीडित हुने कामबाट संरक्षण गर्न ।

२. मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको निवारण तथा प्रतिरोध गर्न राज्य पक्षहरुले अनुसन्धान गर्न, सूचना दिन तथा आम संचार अभियान संचालन गर्न र सामाजिक तथा आर्थिक पहलहरु संचालन गर्न प्रयत्न गर्नेछन् ।

३. यस धारा बमोजिम स्थापना गरिएका नीति, कार्यक्रम तथा अन्य उपायहरुमा, उपयुक्त भए बमोजिम, गैरसरकारी संगठनहरु तथा अन्य सम्बद्ध संगठनहरु र नागरिक समाजका अन्य पक्षहरुसँगको सहयोग पनि पर्नेछन् ।

४. राज्य पक्षहरुले मानव बेचविखन तथा ओसारपसार र खास गरी महिला तथा बालबालिकालाई बेचविखन र ओसारपसारको जोखिम पुऱ्याउने गरिबी, कम विकास तथा समान अवसरको अभाव जस्ता कारक तत्वहरुको उन्मूलन गर्ने उपायहरु लगायत द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सहयोग मार्फत विभिन्न उपायहरु अपनाउने वा सुदृढ गर्नेछन् ।

५. राज्य पक्षहरुले मानव शोषण र खास गरी महिला तथा बालबालिकालाई बेचविखन तथा ओसारपसारतर्फ डोऱ्याउने, सबै किसिमका शोषणलाई बढावा दिने मागहरुलाई हतोत्साहन गर्न शैक्षिक, सामाजिक वा साँस्कृतिक लगायत द्विपक्षीय सहयोग जस्ता कानूनी वा अन्य उपायहरु अपनाउने वा सुदृढ गर्नेछन् ।

धारा १०

सूचना आदान प्रदान तथा प्रशिक्षण

१. राज्य पक्षका कानून कार्यान्वयन गर्ने, अध्यागमन वा अन्य सम्बद्ध अधिकारीहरुले उपयुक्त भए बमोजिम देहायका विषय निर्धारण गर्न समर्थ बनाउन आ-आफ्नो आन्तरिक कानून बमोजिम सूचना आदान प्रदान गरी एक अर्कालाई सहयोग गर्ने छन्:-

(क) अन्तर्राष्ट्रिय सिमाना पार गर्दै गरेका वा पार गर्न लाग्दै गरेका व्यक्तिहरुको साथमा अन्य व्यक्तिको यात्रा अनुमतिपत्र रहेको वा यात्रा अनुमतिपत्र विना

नै पीडक वा मानव वेचविखन तथा ओसार पसारका पीडित रहेको,

(ख) मानव वेचविखन तथा ओसारपसारको प्रयोजनका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सिमाना पार गर्ने व्यक्तिहरुले प्रयोग गरेका वा प्रयोग गर्न गई रहेका यात्रा अनुमतिपत्रको किसिम, र

(ग) पीडितको भर्ति तथा परिवहन, परिवहन मार्ग, मानव वेचविखन तथा ओसारपसारमा संलग्न रहेका व्यक्तिहरु तथा समूहहरु वीचको सम्पर्क (लिङ्क) तथा तिनीहरुको पहिचान गर्ने संभावित उपायहरु लगायत मानव वेचविखन तथा ओसारपसारको प्रयोजनका लागि संगठित आपराधिक समूहहरुबाट उपयोग भएका माध्यम तथा विधिहरु ।

२. राज्य पक्षहरुले कानून कार्यान्वयन, अध्यगमन तथा मानव वेचविखन तथा ओसारपसारको निवारणमा संलग्न अन्य सम्बद्ध अधिकारीलाई प्रशिक्षण प्रदान गर्ने वा यसको सुदृढ गर्ने छन् । प्रशिक्षणले त्यसरी वेचविखन तथा ओसारपसार गर्ने कामको रोकथाम, मानव वेचविखन तथा ओसारपसार गर्नेहरुको अभियोजन तथा मानव वेचविखन तथा ओसारपसार गर्नेहरुबाट पीडितको संरक्षण लगायत पीडितको संरक्षणका लागि उपयोग भएका विधिहरु केन्द्रित गर्नु पर्नेछ । प्रशिक्षणले मानव अधिकार तथा वाल-लैङ्गिक सम्वेदनशील विषयहरु विचार गर्न आवश्यक हुने कुरामा ध्यान दिनु पर्नेछ र गैरसरकारी संस्थाहरु, अन्य सम्बद्ध संस्थाहरु तथा नागरिक समाजका अन्य पक्षहरुसंगको सहयोगलाई प्रोत्साहन गर्नु पर्नेछ ।

३. सूचना प्राप्त गर्ने कुनै पनि राज्य पक्षले सूचनाको प्रयोगमा गरिनु पर्ने नियन्त्रणका सम्बन्धमा सूचना सम्प्रेषण गर्ने राज्य पक्षले गरेको कुनै पनि अनुरोधको पालना गर्ने छ ।

धारा - ११

सिमाना सम्बन्धी उपायहरु

१. मानिसहरुको स्वतन्त्र आवागमनका सम्बन्धमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरु उपर प्रतिकूल नहुने गरी राज्य पक्षहरुले सम्भव भएसम्म मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको रोकथाम गर्न तथा

त्यस्ता घटना पत्ता लगाउन आवश्यक भए बमोजिम सिमाना नियन्त्रणलाई सुदृढ गर्नेछन् ।

२. प्रत्येक राज्य पक्षले यस आलेखको धारा ५ बमोजिम परिभाषित कसूरको वारदातमा प्रयोग भइरहेको व्यावसायिक ढुवानीकर्ताहरुबाट संचालन भएका यातायातका साधनहरुलाई त्यस्तो कार्यबाट रोक्न सम्भव भएसम्म कानूनी वा अन्य उपयुक्त उपायहरु अपनाउने छन् ।

३. उपयुक्त भए अनुसार र प्रचलित अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरुको प्रतिकूल नहुने गरी त्यस्ता उपायहरुमा कुनै यातायात कम्पनी वा कुनै यातायात साधनका धनी वा संचालक लगायत व्यावसायिक ढुवानीकर्ताहरुले गन्तव्य राज्यमा प्रवेश गर्नका लागि चाहिने यात्रा अनुमतिपत्र सम्पूर्ण यात्रुहरुले आफूसंग राखेको कुरा यकिन गर्नुपर्ने दायित्व रहने व्यहोरा समेत समावेश हुनेछन् ।

४. प्रत्येक राज्य पक्षले यस धाराको प्रकरण ३ मा उल्लिखित दायित्व उल्लंघन भएको अवस्थामा आफ्नो आन्तरिक कानून बमोजिम सजायको व्यवस्था गर्न आवश्यक उपायहरु अपनाउने छ ।

५. प्रत्येक राज्य पक्षले यस आलेख बमोजिम परिभाषित कसुर गर्ने कार्यमा संलग्न रहेको व्यक्तिलाई आफ्नो कानून बमोजिम प्रवेश अनुमति दिन अस्वीकार गर्ने वा प्रवेश इन्कारी गर्ने वा प्रवेशाज्ञा रद्द गर्ने गरी उपायहरु अपनाउन विचार गर्नेछ ।

६. यस महासन्धिको धारा २७ को प्रतिकूल नहुने गरी राज्य पक्षहरुले अन्य कुराको अतिरिक्त संचारको प्रत्यक्ष सूत्र स्थापना गर्न र त्यसलाई कायम राखी सिमा नियन्त्रण निकायहरु वीचको सहयोग सुदृढीकरणका लागि विचार गर्ने छन् ।

धारा - १२

कागजातको सुरक्षा तथा नियन्त्रण

प्रत्येक राज्य पक्षले उपलब्ध साधनहरुको परिधि भित्र रही आवश्यक भए बमोजिम देहायका उपायहरु अपनाउने छन् :

(क) त्यस्तो राज्यले जारी गरेका यात्रा अनुमतिपत्र वा परिचयपत्र सजिलैसंग दुरुपयोग हुन नसक्ने तथा सजिलैसँग नक्कली बनाउन वा गैरकानूनी रुपमा परिवर्तन गर्न, प्रतिलिपि तयार गर्न वा जारी गर्न नसकिने गरी गुणस्तर कायम रहने कुरा सुनिश्चित गर्ने, र

(ख) राज्यपक्ष वा राज्यपक्षका तर्फबाट जारी भएका यात्रा अनुमतिपत्र वा परिचयपत्रको परिपूर्णता तथा सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने र त्यसलाई गैरकानूनी रुपमा उत्पादन गर्ने जारी गर्ने र प्रयोग गर्ने कार्यको रोकथाम गर्ने ।

धारा - १३

कागजातहरुको कानूनी मान्यता तथा बैधानिकता

कुनै राज्य पक्षले अर्को राज्य पक्षको अनुरोधमा आफ्नो त्यस्तो राज्य पक्षको नाममा जारी भएका वा जारी गरिएका भनिएका र मानव बेचविखन तथा ओसारपसारको लागि प्रयोग भएको आशंका गरिएका यात्रा अनुमतिपत्र वा परिचयपत्र आफ्नो आन्तरिक कानून बमोजिम मनासिव समयावधि भित्र परीक्षण गर्नेछ ।

४. आखिरी प्रावधानहरु

धारा १४

बचाउ सम्बन्धी व्यवस्था

१. अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार कानून र खासगरी लागू हुने अवस्थामा शरणार्थीको हैसियत सम्बन्धी सन् १९५१ मा ब्यवस्था भएको महासन्धि तथा सन् १९६७ मा ब्यवस्था भएको सो सम्बन्धी आलेख तथा त्यस्तो महासन्धि र आलेखमा उल्लिखित शरणार्थीलाई देश निकाला नगर्ने (नन्-रिफलमेन्ट) सिद्धान्त लगायत अन्तर्राष्ट्रिय कानून बमोजिम प्राप्त राज्यहरु तथा व्यक्तिहरुका अधिकार, दायित्व र जिम्मेवारीलाई यस आलेखमा लेखिएका कुनै कुराले असर पार्ने छैन ।

२. यस आलेखमा उल्लिखित उपायहरुलाई मानव बेचविखन तथा ओसारपसारबाट पीडित भएको आधारमा व्यक्तिहरुलाई भेदभाव नहुने गरी व्याख्या र कार्यन्वयन गरिने छ । त्यस्ता उपायहरुको व्याख्या तथा कार्यान्वयन गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा मान्यता प्राप्त भेदभाव नगरिने (नन्-डिस्क्रीमिनेशन) सिद्धान्त अनुकूल हुने गरी गरिने छ ।

धारा - १५
विवादको समाधान

१. यस आलेखको व्याख्या तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी विवादहरु वार्ताबाट समाधान गर्न राज्य पक्षहरुले प्रयत्न गर्नेछन् ।

२. यस आलेखको व्याख्या तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी दुई वा दुईभन्दा बढी राज्य पक्षहरु बीचको विवाद मनासिव समयभित्र वार्ताबाट समाधान हुन नसकेमा त्यस्ता राज्य पक्ष मध्ये कुनै एक राज्य पक्षको अनुरोधमा सो विवाद मध्यस्थता समक्ष पेश गरिने छ । मध्यस्थताको लागि अनुरोध गरिएको छ महिनासम्म त्यस्ता राज्य पक्षहरु मध्यस्थताको गठनका सम्बन्धमा सहमत हुन नसकेमा त्यस्ता राज्य पक्षहरुमध्ये कुनै एकले अन्तर्राष्ट्रिय न्यायालयको विधान बमोजिम अनुरोध गरी त्यस्तो विवादलाई सो न्यायालय समक्ष प्रस्तुत गर्न सक्नेछ ।

३. प्रत्येक राज्य पक्षले यस आलेखको हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थन गर्दा वा यसमा सम्मिलन हुदाँका बखत यस धाराको प्रकरण २ आफूलाई बाधात्मक नहुने कुराका सम्बन्धमा घोषण गर्न सक्नेछ । अन्य राज्य पक्षहरुलाई त्यस्तो आरक्षण घोषणा गरेको राज्य पक्षका सम्बन्धमा यस धाराको प्रकरण २ बाध्यात्मक हुने छैन ।

४. यस धाराको प्रकरण ३ बमोजिम आरक्षण राखेको राज्य पक्षले संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवलाई लिखित सूचना दिई त्यस्तो आरक्षण जुनसुकै बखत फिर्ता लिन सक्नेछ ।

धारा १६
हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन तथा सम्मिलन

१. यो आलेख सन २००० को डिसेम्बर १२ देखि १५ तारिख (तदनुसार सम्वत २०५७ साल मंसीर २७ देखि ३० गते) सम्म पालेर्मो, इटालीमा र त्यस पछाडि सन् २००२ को डिसेम्बर १२ तारिख (तदनुसार सम्वत २०५९ साल मंसीर २६ गते) सम्म सबै राज्यहरुलाई हस्ताक्षरका लागि खुला रहने छ ।

२. यो आलेख क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्बन्धी संगठनहरुबाट हुने हस्ताक्षरका लागि पनि खुला रहने छ । तर त्यस्तो संगठनको कम्तिमा एक सदस्य राज्यले यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम यस प्रोटोकलमा हस्ताक्षर गरेको हुनुपर्नेछ ।

३. यस आलेखलाई अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थन गर्नु पर्नेछ । अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थनका लिखतहरु संयुक्त राष्ट्र संघका सहसचिव समक्ष अभिलेख गरिनेछन् । क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्वन्धी संगठनले आफ्ना सदस्यहरुमध्ये कम्तिमा एक सदस्य राज्यले अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थनका लिखत अभिलेख गरेको अवस्थामा आफ्नो अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थनको लिखत अभिलेखगर्न सक्नेछ । अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थनको त्यस्तो लिखतमा त्यस्तो संगठनले यस आलेखबाट नियमन भएका विषयहरुमा आफ्नो सक्षमताको सीमाका बारेमा उद्घोषण गर्नेछ । त्यस्तो संगठनले आफ्नो सक्षमताको सीमामा भएको कुनै पनि सम्वद्ध परिवर्तनको बारेमा अभिलेख अधिकारी (डिपोजिटरी) लाई जानकारी समेत दिनेछ ।

४. यो आलेख कुनै पनि राज्यबाट हुने वा यस आलेखको कम्तिमा एक सदस्य राज्य पक्ष रहेको कुनै क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्वन्धी संगठनबाट हुने सम्मिलनका लागि खुला रहने छ । सम्मिलनका लिखितहरु संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष अभिलेख गरिने छन् । सम्मिलनगर्दाका वखत क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्वन्धी संगठनले यस आलेखबाट नियमन भएका विषयहरुमा आफ्नो सक्षमताको सीमाका बारेमा उद्घोषण गर्नेछ । त्यस्तो संगठनले आफ्नो सक्षमताको सीमामा भएको कुनै पनि सम्वद्ध परिवर्तनका बारेमा अभिलेख अधिकारीलाई जानकारी समेत दिनेछ ।

धारा १७
लागू हुने

१. अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन वा सम्मेलनको चालीसौं लिखत अभिलेख गरेको मितिले नब्वेऔं दिनमा यो आलेख लागू हुनेछ । तर महासन्धि लागू हुनु अगाडि यो आलेख लागू हुने छैन । यस प्रकरणको प्रयोजनका लागि कुनै क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्वन्धी संगठनले अभिलेख गराएको लिखतलाई त्यस्तो संगठनका सदस्य राज्यहरुले अभिलेख गराएको लिखतको थप संख्याको लिखतको रुपमा गणना गरिने छैन ।

२. यो आलेख अनुमोदन, स्वीकृति, समर्थन गर्ने वा यसमा सम्मिलन गर्ने प्रत्येक राज्य वा क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्बन्धी संगठनको लागि

त्यस्तो कार्य भएको चालीसौं लिखत अभिलेख गरेपछि त्यस्ता राज्य वा संगठनहरुबाट सम्बन्धित लिखत अभिलेख भएको मितिबाट तीसौं दिनमा वा यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम यो आलेख लागू भएको मिति मध्ये जुन पछिल्लो हुन्छ सोही मितिबाट यो आलेख लागू हुनेछ ।

धारा - १८
संशोधन

१. यो आलेख प्रारम्भ भएको पाँच वर्ष व्यतित भएपछि आलेखको कुनै पक्ष राज्यले यसमा संशोधन प्रस्ताव पेश गर्न सक्नेछ र संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष संशोधन दाखिला गर्नेछ र निजले प्रस्ताव उपर विचार गर्ने तथा निर्णय गर्ने प्रयोजनका लागि पक्ष राज्यहरु तथा महासन्धिका पक्षहरुको सम्मेलनलाई त्यसको सूचना दिनेछ । पक्षहरुको सम्मेलनमा सहभागी यस आलेखका राज्य पक्षहरु प्रत्येक संशोधनमा सर्वसम्मति हासिल गर्न हर सम्भव प्रयत्न गर्नेछन् । सर्वसम्मतिका लागि भएका सम्पूर्ण प्रयासहरु गरेर पनि सहमतिमा पुग्न नसकिएमा अन्तिम उपायको रुपमा संशोधन पारित हुनका लागि पक्षहरुको सम्मेलनको बैठकमा उपस्थित भई मतदान गर्ने यस आलेखहरु राज्य पक्षहरुको दुई-तिहाई बहुमत आवश्यक हुनेछ ।

२. क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्वन्धी संगठनहरुले आफ्ना सक्षमताका विषयहरुमा यस आलेखको पक्ष भएका आफ्ना सदस्य राज्यको संख्या बराबर यस धारा बमोजिम मतदानको अधिकार प्रयोग गर्नेछन् । त्यस्ता संगठनका सदस्यहरु आफैले मतदान गरेमा सदस्यहरुले मतदान गर्न सक्ने छैनन् र त्यस्ता संगठनले मतदान गरेमा सदस्यहरुले मतदान गर्न सक्ने छैनन् ।

३. यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम पारित भएको संशोधनलाई राज्य पक्षहरुले अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थन गर्नु पर्नेछ ।

४. यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम पारित भएको संशोधन त्यस्तो संशोधनको अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थनको लिखत संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष अभिलेख गरेको मितिले नब्बे दिन पछि त्यस्तो राज्य पक्षका हकमा लागू हुनेछ ।

५. जुनबेला संशोधन लागू हुन्छ, संशोधन आफूलाई बाध्यात्मक हुने भनी सहमति व्यक्त गर्ने राज्य पक्षहरुलाई त्यस्तो संशोधन बाध्यात्मक

हुनेछ । अन्य राज्य पक्षहरुलाई यस आलेखका प्रावधानहरु तथा त्यस्ता पक्षहरुले अगाडि नै अनुमोदन, स्वीकृति वा समर्थन गरेको संशोधनहरु बाध्यात्मक भइ नै रहने छन् ।

धारा - १९
परित्याग

१. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई लिखित सूचना दिई कुनै पनि राज्य पक्षले यस आलेखको परित्याग गर्न सक्नेछ । महासचिवले सूचना प्राप्त गरेको मितिले एक वर्ष पछि त्यस्तो परित्याग प्रभावकारी हुनेछ ।

२. कुनै क्षेत्रीय आर्थिक एकिकरण सम्बन्धी संगठनका सम्पूर्ण सदस्यहरुले यो आलेखको परित्याग गरेमा त्यस्तो संगठन यो आलेखको पक्ष रहने छैन् ।

धारा - २०
अभिलेख अधिकारी तथा भाषा

१. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई यस आलेखको अभिलेख अधिकारी तोकिएको छ ।

२. अरबी, चिनियाँ, अंग्रजी, फ्रान्सिली, रुसी तथा स्पेनीस भाषाका सक्कल प्रति भएको यस आलेखका सबै प्रतिहरु समान रुपमा प्रामाणिक हुनेछन् र संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष अभिलेख हुनेछन् ।

यसको प्रमाणस्वरुप आ-आफ्ना सरकारहरुबाट हस्ताक्षर गर्न रीतपूर्वकको अख्तियारी प्राप्त गरेका निम्नलिखित हस्ताक्षरकारी सर्वाधिकार सम्पन्न प्रतिनिधिहरुले यस आलेखमा हस्ताक्षर गरेका छौं ।

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000

Preamble

The States Parties to this Protocol,

Declaring that effective action to prevent and combat trafficking in persons, especially women and children, requires a comprehensive international approach in the countries of origin, transit and destination that includes measures to prevent such trafficking, to punish the traffickers and to protect the victims of such trafficking, including by protecting their internationally recognized human rights,

Taking into account the fact that, despite the existence of a variety of international instruments containing rules and practical measures to combat the exploitation of persons, especially women and children, there is no universal instrument that addresses all aspects of trafficking in persons,

Concerned that, in the absence of such an instrument, persons who are vulnerable to trafficking will not be sufficiently protected,

Recalling General Assembly resolution 53/111 of 9 December 1998, in which the Assembly decided to establish an open-ended intergovernmental ad hoc committee for the purpose of elaborating a comprehensive international convention against transnational organized crime and of discussing the elaboration of, inter alia, an international instrument addressing trafficking in women and children,

Convinced that supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime with an international instrument for the prevention, suppression and punishment of trafficking in

Have agreed as follows :

I. General provisions

Article 1

Relation with the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

1. This Protocol supplements the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. It shall be interpreted together with the Convention.

2. The provisions of the Convention shall apply, mutatis mutandis, to this Protocol unless otherwise provided herein.

3. The offences established in accordance with article 5 of this Protocol shall be regarded as offences established in accordance with the Convention.

Article 2

Statement of purpose

The purposes of this Protocol are:

(a) To prevent and combat trafficking in persons, paying particular attention to women and children;

(b) To protect and assist the victims of such trafficking, with full respect for their human rights; and

(c) To promote cooperation among States Parties in order to meet those objectives.

Article 3

Use of terms

For the purposes of this Protocol:

(a) "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;

(b) The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;

(c) The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered "trafficking in persons" even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;

(d) "Child" shall mean any person under eighteen years of age.

Article 4

Scope of application

This Protocol shall apply, except as otherwise stated herein, to the prevention, investigation and prosecution of the offences established in accordance with article 5 of this Protocol, where those offences are transnational in nature and involve an organized criminal group, as well as to the protection of victims of such offences.

Article 5

Criminalization

1. Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the conduct set forth in article 3 of this Protocol, when committed intentionally.

2. Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences:

(a) Subject to the basic concepts of its legal system, attempting to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article;

(b) Participating as an accomplice in an offence established in accordance with paragraph 1 of this article; and

(c) Organizing or directing other persons to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article.

II. Protection of victims of trafficking in persons

Article 6

Assistance to and protection of victims of trafficking in persons

1. In appropriate cases and to the extent possible under its domestic law, each State Party shall protect the privacy and identity of victims of trafficking in persons, including, inter alia, by making legal proceedings relating to such trafficking confidential.

2. Each State Party shall ensure that its domestic legal or administrative system contains measures that provide to victims of trafficking in persons, in appropriate cases:

(a) Information on relevant court and administrative proceedings;

(b) Assistance to enable their views and concerns to be presented and considered at appropriate stages of criminal proceedings against offenders, in a manner not prejudicial to the rights of the defence.

3. Each State Party shall consider implementing measures to provide for the physical, psychological and social recovery of victims of trafficking in persons, including, in appropriate cases, in cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society, and, in particular, the provision of:

(a) Appropriate housing;

(b) Counselling and information, in particular as regards their legal rights, in a language that the victims of trafficking in persons can understand;

(b) The types of travel document that individuals have used or attempted to use to cross an international border for the purpose of trafficking in persons; and

(c) The means and methods used by organized criminal groups for the purpose of trafficking in persons, including the recruitment and transportation of victims, routes and links between and among individuals and groups engaged in such rafficking, and possible measures for detecting them.

2. States Parties shall provide or strengthen training for law enforcement, immigration and other relevant officials in the prevention of trafficking in persons. The training should focus on methods used in preventing such trafficking, prosecuting the traffickers and protecting the rights of the victims, including protecting the victims from the traffickers. The training should also take into account the need to consider human rights and child- and gender-sensitive issues and it should encourage cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society.

3. A State Party that receives information shall comply with any request by the State Party that transmitted the information that places restrictions on its use.

Article 11

Border measures

1. Without prejudice to international commitments in relation to the free movement of people, States Parties shall strengthen, to the extent possible, such border controls as may be necessary to prevent and detect trafficking in persons.

2. Each State Party shall adopt legislative or other appropriate measures to prevent, to the extent possible, means of transport operated by commercial carriers from being used in the commission of offences established in accordance with article 5 of this Protocol.

3. Where appropriate, and without prejudice to applicable international conventions, such measures shall include establishing the obligation of commercial carriers, including any transportation company or the owner or operator of any means of transport, to ascertain that all passengers are in possession of the travel documents required for entry into the receiving State.

4. Each State Party shall take the necessary measures, in accordance with its domestic law, to provide for sanctions in cases of violation of the obligation set forth in paragraph 3 of this article.

5. Each State Party shall consider taking measures that permit, in accordance with its domestic law, the denial of entry or revocation of visas of persons implicated in the commission of offences established in accordance with this Protocol.

6. Without prejudice to article 27 of the Convention, States Parties shall consider strengthening cooperation among border control agencies by, inter alia, establishing and maintaining direct channels of communication.

Article 12

Security and control of documents